

מלחמה מכוננת – 2020

מגמה ביטחונית סבירה

— |

| —

— |

| —

בגרות היא היכולת לשאת אירודאות
ג'ון פינלי

מחזוריות במלחמה ושלום

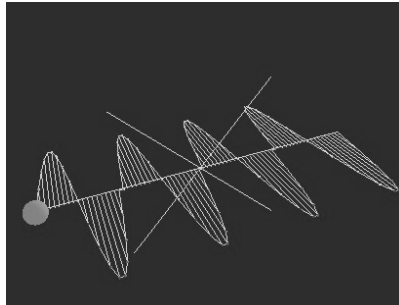
האם קיימת מחזוריות כלשהי שבה מלחמות פורצות? שאלה זו העסיקה את האדם מימי קדם ועד היום, ורבה היא ספרות המחקר המבקשת לעמוד על מחזוריות המלחמות. נראה כי בשנים האחרונות החלו לזהות מחזוריות כזו,⁷³ אך אינני סבור שאנחנו מבינים לעומקן את משמעויותיה. אפילו מי שזיהו דפוסים חוזרים בהיסטוריה הצבאית של אומות שונות, מתקשים להאמין שאפשר לחזות בעזרתם את המלחמות הבאות ובוודאי לא את הסיבות לפריצתן או מי יהיו המנצחים או המפסידים בהן. מודלים אלה מציעים לכל היותר דפוסים שמעוררים מחשבה, אם לא השתאות. להלן אנסח בקצרה כמה מודלים שפותחו ויכולים לדעתי לשכנע גם את האדם הרציונלי ביותר כי יש בהם יותר משמץ של אמת. בהמשך אנסה למזג בין המודלים הללו כדי להעריך מה יכול להתרחש מבחינה ביטחונית בישראל לקראת הרבע הראשון של המאה ה-21, וכיצד על מדינת ישראל לנהל את מאבקה לקראת האירועים שצפוי כי יתרחשו.

היסטוריה מכומתת

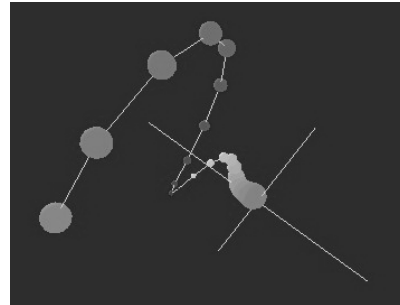
חלוצי חקר מחזורי המלחמות היו אדוארד דיואי⁷⁴ (Edward Dewey), שעסק בנושא עוד בתחילת שנות החמישים של המאה ה-20, וקווינסי רייט (Quincy Wright), שמחקרו בשנות השישים התפרסם בספר **חקר המלחמה**.⁷⁵ למעשה, עד פרסום עבודותיהם היתה אמינותם של המחקרים על אודות מחזוריות המלחמות נתונה בספק, בעיקר מפני שמי שעסקו בכך עד אז היו אנשים שאמינותם

מפוקפקת. דיואי ורייט היו המדענים הראשונים שהשתמשו בכלי מחקר מדעיים, שיכלו לעמוד במבחן המדעי הקפדני.

בשנים האחרונות, מאז השתכללו הכלים הממוחשבים, החלו המדענים⁷⁶ לפתח אלגוריתמים הממזערים את מה שמכונה dampening effect, קרי, הרעש, או שובלים בלתי סדירים של אירועים בקצוות של סדרות הזמן ההיסטוריות. התחום זכה במהרה להתעניינות רבה וכונה היסטוריה מכומתת (Quantitative history). איור 12 מראה את הרעש שבדרך כלל קיים בקצה של גל אירועים אחד, ואיור 13 מראה את סדרת הגלים שנוקתה מרעשים.

13. סדרת אירועים שנוקתה מרעשים בקצוותיהם

12. שובלי רעש בלתי סדירים של אירועים בקצוות של סדרות זמן היסטוריות

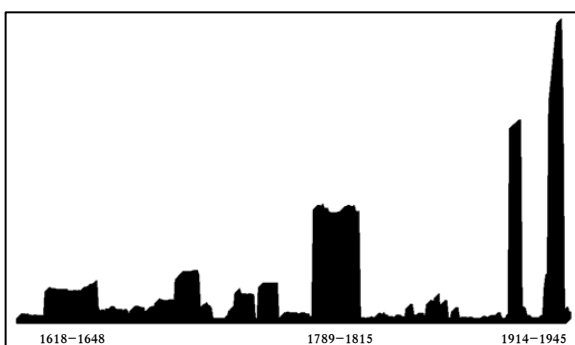
ערכים וחינוך ביסוד מחזוריות המלחמות

מאז ומעולם היו ההיסטוריונים סקרנים להבין את תהליך קבלת ההחלטות שמנחה אומות ומנהיגיהן לתת פקודה לצאת לקרב ולגזור את דין ילדיהם למות או לחלופין לחתום על חוזה שלום, אולם מעולם לא הגיעו להסכמה בדבר אופי המנגנונים המניעים את התהליך. החלטות כאלה במהלך ההיסטוריה תלויות במשתנים כה רבים עד שאי-אפשר להכלילם בחוקיות כלשהי. כאן בא לידי ביטוי ייחודו של המחקר ההשוואתי המכמת את האירועים ההיסטוריים ומנסה לזהות מראש את המשתנים שיכולים לעכב אומות מלקבל החלטות לצאת למלחמות.

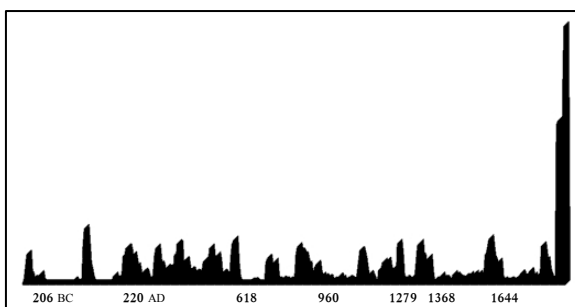
את המחקרים ההשוואתיים הראשונים שנעשו יש לזקוף לזכותו של לואיס ריצ'רדסון (Lewis Richardson)⁷⁷. הוא חקר את תרבויות המערב ותרבויות המזרח גם יחד, ועמד על הקשר שבין עולם ערכים ובין נכונות להילחם. המסקנות שהגיע אליהן ראיות לעיון מעמיק של כל מקבלי ההחלטות, ויש בהן כדי לרמז בסבירות גבוהה על העתיד הביטחוני של מדינת ישראל. ריצ'רדסון בחן את התרבויות שהושפעו מהרעיונות של קונפוציוס ותרבויות טאוואיסטיות

ובורדיסטיות, הבולטות בערכי אהבת השלום שלהן, והסיק כי עמים שהחזיקו בערכים אלה היו מעורבים בפחות מלחמות (תרשים 14). לעומת זאת, ככל שהתרחקו מערכי תורות המזרח, יזמו מלחמות רבות יותר ועקובות מדם. חוקרים אחרים אחריו⁷⁸ זיהו מדוע סין היתה שלווה כל כך בתקופות רבות, אך אלימה מאוד בתקופות אחרות. התקופה האלימה של סין, המכונה "תקופת חוסר האחדות" או "התקופה האפלה", התרחשה כאשר הוזנה לימוד ערכי קונפוציוס ואז עמי האזור חוו מלחמות בקצב דומה לזה של התרבויות המערביות (תרשים 15).

14. תדירותן ועוצמתן של מלחמות מערביות (1600–1945). המרווח שבין 1618–1648 מציין את מלחמת 30 השנים. המרווח שבין 1789–1815 מציין את מלחמת המהפכה הצרפתית ומלחמות נפוליאון. המרווח שבין 1914–1945 מציין את שתי מלחמות העולם.

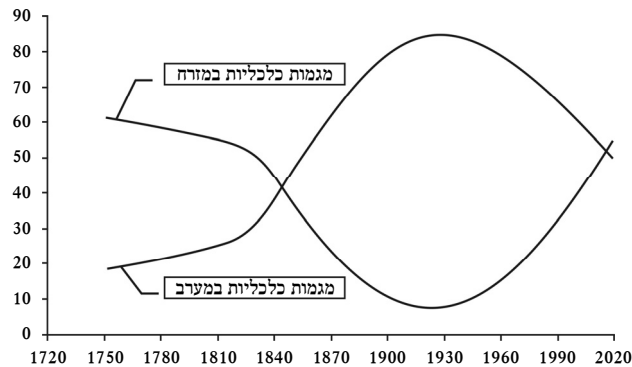
15. תדירותן ועוצמתן של מלחמות סין (200 לפנה"ס–1945). המרווח שבין 220 ל-618 מציין את תקופת חוסר האחדות הסינית, שבה הוזנה החינוך הקונפוציוסי. העימות העז ביותר בהיסטוריה האנושית נרשם כמלחמת העולם השנייה. שאר העימותים מוצבים ביחס אליו.

אינטרסים כלכליים ביסוד מחזוריות המלחמות

תיאוריות אלה אינן מקובלות על הכול. מיד אחר התפרקותה של ברית המועצות, חזרה תשומת הלב המחקרית להתמקד בספרו של פול קנדי⁷⁹ (Paul Kennedy), עלייתן ונפילתן של מעצמות: תמורות כלכליות ועימותים בין השנים 1500–2000, אשר נכתב בשנת 1989, עוד לפני התפרקות בריה"מ. טענתו המשכנעת היתה כי התוצאות של המלחמות הגדולות נקבעות על ידי הפוטנציאל הכלכלי של היריבים. למעשה, טענתו העלתה שוב לסדר היום את השאלה אם יש קשר גומלין וזיקה הדדית בין מלחמות ובין מגמות כלכליות.

קנדי טען שמנקודת מבט גלובלית החלוקה התרבותית העיקרית ביותר היא בין תרבויות המערב לתרבויות המזרח. מסיבה זו ניסה להבין מתי אלה עולות ואלה יורדות. הוא מצא כי לאחר שקיעתה של האימפריה הרומית, עלו הכלכלות של תרבויות המזרח בביצועיהן על אלה של המערב, ואילו אחר כיבוש יבשת אמריקה על ידי האירופים, המגמות הכלכליות של המזרח ושל המערב החלו להתכנס. מלחמת העולם הראשונה מציינת לדעתו את תחילת השקיעה של המערב מסיבות שונות שהוא מפרט, ואם תמשיך מגמה זו, כך טען עוד בשנת 1989, יתקרבו כנראה המגמות הכלכליות של המערב ושל המזרח לנקודת האל-חזור בסביבות שנת 2000 ויצטלבו לחלוטין לקראת הרבע של המאה ה-21 (תרשים 16), שבו כלכלות המזרח יעלו על כלכלות המערב.

16. נקודת ההצטלבות ביחס לנפח הפעילות הכלכלית של מכלול התרבויות במזרח או במערב – מחושב באחוזים

החוקרים וויליאם בריי וג'וזף לאם (Joseph Lam & William Bray) התבססו על עבודתו של קנדי וכתבו בשנת 1997 ספר⁸⁰ שבו תיארו את רעבונן של תרבויות המזרח לפיתוח מחודש של עוצמתן הצבאית, בייחוד ציינו את רעבונה של סין. לדעתם, שקיעתה של בריה"מ תביא לרצף מהיר של מלחמות ביוזמת ארה"ב ובריטניה. הן יאגפו את רוסיה על ידי ברית נאט"ו וינהלו קרבות נגד מדינות אסלאמיות במזרח התיכון כדי "לפתוח" את זרועות הצבת הסינית שבתרשים 16. הם מעריכים כי הצבת הסינית הזו תינעל בטרם יצטלבו המגמות הכלכליות של סין עם המערב משום שהיא תשתמש בסכסוך שיש לה עם טייוואן כאמתלה להתחיל במלחמה. חוקרים אלה מאמינים שסין מכינה את עצמה למאבק גלובלי. זו גם הסיבה, לדעתם, מדוע אין זה מקרה שסין המרקסיסטית והפונרמנטליזם האסלאמי חברו נגד ארה"ב והמערב. דברים דומים לאלה כתב כעבור שנה,

ב-1998, ההיסטוריון סמואל הנטינגטון (Samuel Huntington) ברב-המכר שלו **התנגשות הציביליזציות**.⁸¹

מרווחים קבועים

שלב מתקדם בחקר המלחמות החל כאשר החוקרים לא הסתפקו עוד בנייתוח הסיבות להתפרצותם של מעשי אלימות קשים, אלא ביקשו לראות אם קיימת מחזוריות של עתות שלום ושל עתות מלחמה. רבים הניסיונות שנעשו לזהות מחזורים ומרווחים הקיימים בין גלי האלימות, וספרות רבה נכתבה בנושא. נסתפק כאן במדגם מתוך ספרות זו.

ריצ'רד הוסקינס (Richard Hoskins) בספרו **מחזורי שלום ומלחמה**⁸² ניסה להבין ולנתח את מרכיבי המחזוריות של הכוחות המביאים לעלייתם ולנפילתם של אומות, מלכים ומנהיגים פוליטיים עקב מלחמות. לדבריו, תאווה הבצע והרדיפה אחר ממון הן הגורמים העיקריים למחזורי המלחמה והשלום והן גם הכוחות המניעים אותם. על סמך זאת ניסה לחזות את האירועים הגדולים העתידים להתרחש מתוך הכוחות האלה. הוא לא נמנע מהתבטאויות אנטישמיות מובהקות, ומבקרו טענו שספרו נגוע בגזענות. לאחר התלבטות החלטתי להזכירו כאן למרות השקפותיו כיוון שרבים מאמינים כי הוא שזיהה מבחינה מדעית את מרכיבי המחזוריות של אמיתות ידועות ומוכרות. בעזרת המודל שלו צפה למשל, שנים אחדות מראש, את הפלישה לעיראק ואת עלייתו של הטרור הבינ-לאומי.

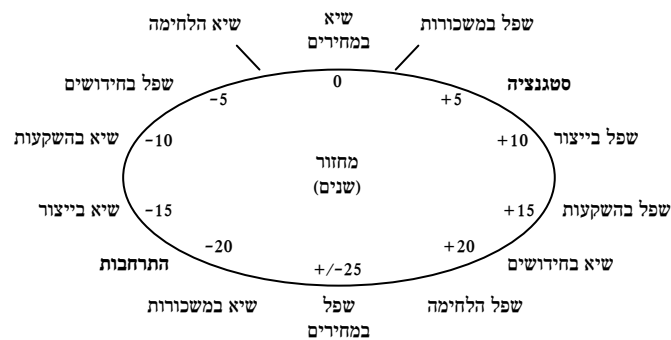
ניסיונו של דניס פוליי (Dennis Foley) לזהות מחזוריות בין גלי אלימות ראוי לציון במיוחד בקרב המתעניינים בהיסטוריה צבאית. בספרו **מחזורי מלחמה ושלום בארצות אמריקה משנת 1686 עם תחזיות**⁸³ הוא סוקר למעשה את כל המלחמות שהיו ביבשת אמריקה מאז המאה ה-16 ועד ימינו, ומראה את המחזוריות שלהן ושל חתימת הסכמי השלום. התרשימים ששרטט לשם כך אינם משאירים את הקורא אדיש לתופעה ולקצבה. המעגלים שבהם מלחמה ושלום נעים, הגלים שבהם אימפריאליזם ובלגנות חוזרים, העקביות שבה תסמונת הרצח של המנהיג מופיעה אחר מלחמה – מוכיחים במהימנות רבה שאין בהיסטוריה מקריות ליניארית הנתונה ביד הגורל בלבד. ייחודו של ספר זה לעומת קודמו הוא בניסיון למצוא מרווחים קבועים בין תקופות המלחמה ובין תקופות השלום, והוא אכן מוצא כאלה במלחמות של ארצות אמריקה. פרנק דנטון (Frank Denton) ניסה אף הוא את כוחו, ובספרו **דפוסים בהיסטוריה של האלימות**⁸⁴ גילה את מה שמכונה כיום מחזור הגל הארוך (long-wave cycle). הוא מצא שבאלפיים השנים האחרונות, מאז האימפריה הרומית, יש גלים גדולים

של ריאקציות פוליטיות שאורכם 200–300 שנה. הריאקציות מביאות לתקופות ארוכות של הגמוניה שעוברת מהנהגה להנהגה ומתפשטת באמצעות מעשי אלימות קשים. באופן כללי, ההגמוניות עברו מתקופות שבהן הדתות היו דומיננטיות לתקופות שבהן רוחות החילון היו דומיננטיות. בין התקופות היו נקודות מעבר, שבהן הגיעה האלימות לשיאה ומלחמות גדולות התרחשו. דנטון מצא כי באלפיים השנים האחרונות היו תשע נקודות מפנה כאלה. המעניין הוא שלפי המודל שבנה, התחלנו זה לא מכבר תקופה עשירית, שלקביעתו נקודת המעבר אליה היא נפילת חומת ברלין. המאפיינים העיקריים שלה יהיו רוחות דתיות חדשות שינשבו. להלן המודל בקצרה:

מחזור	משך השנים	רוח התקופה
תחילת תקופת השלום הרומית (27 לפני הספירה) נקודת מעבר [1]	227	Pax Romana (רוח חילונית)
סיום תקופת הרגיעה הרומית (200 לספירה) נקודת מעבר [2]	276	עליית הנצרות (רוח דתית)
נפילת רומא (476 לספירה) נקודת מעבר [3]	224	Saeculum Obscurum (רוח חילונית)
סוף האפלה החילונית (700 לספירה) נקודת מעבר [4]	187	Carolingian Reformation (רוח דתית)
נפילת האימפריה של Charlemagne (887 לספירה) נקודת מעבר [5]	209	תקופת הוויקינגים (רוח חילונית)
הצלבנים הראשונים (1096 לספירה) נקודת מעבר [6]	195	תקופת הצלבנים (רוח דתית)
נפילת עכו (1291 לספירה) נקודת מעבר [7]	201	Renaissance (רוח חילונית)
משלחת קולומבוס (1492 לספירה) נקודת מעבר [8]	297	Burning Times (רוח דתית)
המהפכה הצרפתית (1789 לספירה) נקודת מעבר [9]	200	העת החדשה (Enlightenment) (רוח חילונית)
נפילת חומת ברלין (1989 לספירה) נקודת מעבר [10]	XXX	XXX (רוח דתית)

17. מחזור ה"גל הארוך" של פרנק דנטון

הניסיון המרשים ביותר היה של פרופסור יהושע גולדשטיין (Joshua Goldstein) חוקר מאוניברסיטת ייל, שהצליח לסכם את כל המודלים והתיאוריות שהיו קיימים עד לאמצע שנות השמונים ואף הציע סינתזה ראויה להערכה ביניהם. בספרו המחזוריים הגדולים – רוחה ומלחמה בעת החדשה⁸⁵ אסף גולדשטיין נתונים של 199 מלחמות שהתרחשו ברחבי תבל ב-500 השנים שקדמו לשנת 1985 וערך אותם בטבלאות. הוא ניתח את הנתונים שהציב – החל במשתנים כלכליים, כמו תמ"ג, מחירים, משכורות ואינפלציה, וכלה במשתנים, כגון כמות החידושים וההמצאות, מספר ההרוגים ומספר המדינות שהשתתפו בכל לחימה – ומחקרו הניב תוצאות מרשימות לפי כל אמת מידה. הוא מצא מחזוריים הנעים כל 25 שנה בערך ותיאר את השלבים העיקריים הקיימים לדעתו בתוך המחזוריים, ובין השאר זיהה את השלבים שבין האירועים הצבאיים הגדולים (תרשים 18). בשנת 2006 פרסם מאמר⁸⁶ שמציג את הגילויים החדשים שנוספו מאז יצא ספרו לאור בשנת 1988 המתאר כיצד המשיך המודל לזהות את שהתרחש עד לשנת 2004.

18. הרצף והתזמון שב"גל הגדול" לפי יהושע גולדשטיין

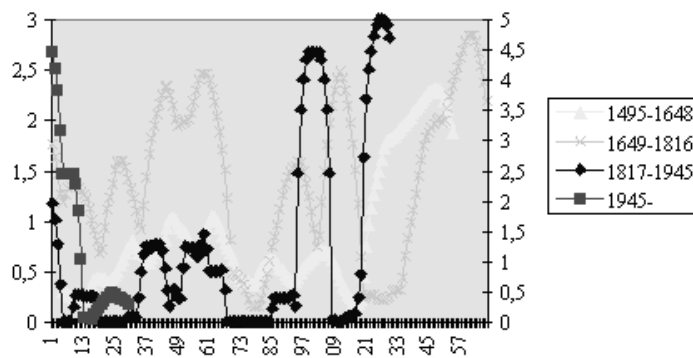
באופן כללי אפשר לסכם את המחזור של גולדשטיין כך: מלחמה גלובלית ← מביאה להגמוניה עולמית של הכוח הדומיננטי ← אשר יוצרת אי-צדק בסדר העולמי ← וגורמת לביזור המערכת העולמית ← אשר בסופו של דבר מביא מלחמה עולמית, וחזור חלילה.

את משך המחזור מודדים על פי תגליתו של ניקולאי קונדרטיף (Nikolai Kondratieff),⁸⁷ ולכן נהוג לסמן אותו כ-1_K. קונדרטיף היה כלכלן רוסי בשנות ה-20 של המאה ה-20, שניתח מדדים שונים של התפתחות הכלכלה העולמית במאות ה-18 וה-19, ובהם התפוקה העולמית של פחם, ברזל, רמת מחירים ועוד כהנה וכהנה. הוא הבחין במחזור מעניין של תנודת מחירים הנמשכת בין 49 ל-54

שנים, ועל פי חישוביו, תחילת שנות האלפיים היא סיומו של מחזור רביעי. לרוע מזלו של קונדרטיף, סוכני הק-גב לא אהבו את מחקריו ואת השלכותיהם ולכן דאגו להגלותו לסיביר, ששם, עם תחילת מלחמת העולם השנייה, סיים את חייו והוא בן 46 בלבד. ואולם, ניצחונו של קונדרטיף הוא ברעיונותיו, הממשיכים להיות תקפים עוד שנים רבות אחריו, וסביבם למעשה מתנהלים עד היום כינוסים עולמיים (www.kondratieff.icafe.ru).

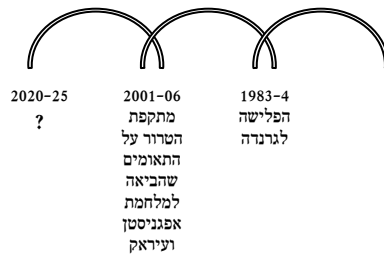
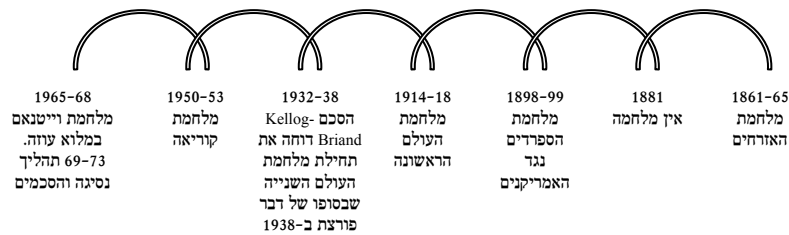
מכל מקום, אחת ההבחנות המדהימות ב"גל של קונדרטיף" (Kondratieff Wave) היא שמלחמה גדולה הופיעה תמיד בשיאו של כל גל כלכלי. הדפוס שמצא מורכב מארבעה שלבים שסופם תמיד מלחמה: (1) 10-7 שנים של רמה כלכלית מיוצבת יחסית. (2) אחריהן באות 20 שנים של הידרדרות כלכלית. (3) בסופן מתרגשת מלחמה גדולה. (4) אחריה מתחילות 20 שנות שגשוג הולך וגובר בד בבד עם מתח גואה, שעתידי בסופו של דבר להביא למלחמה נוספת. עובדה זו של מחזוריות ברורה בהופעתן של מלחמות, כמו שגולדשטיין, קונדרטיף ואחרים זיהו נחשבת אחת התופעות המסקרנות ביותר בדיפלומטיה העולמית.⁸⁸

לאוהבי המספרים, נציע כאן את אחד החישובים המופיעים בספרות: מחזור המלחמות שהתרחשו בשנים 1495-1648 הוא ביטוי רב-איברי מסדר שישי: R^2 הוא 91.7%, 1649-1816 מניב R^2 של 33.6%. רגרסיה רב-איברית מסדר שישי מסבירה 50.1% של עוצמת המלחמות שהיו בשנים 1817-1945. ציר ה-X הוא מספר השנים אחר סיום מלחמות גדולות, קרי 1648, 1816 ו-1945. אותה פונקציה קטלנית מסבירה 49.5% מקורבנות המלחמות שנפלו בשנה (באלפים) משנת 1946 ועד לשנת 1975.

19. התרשים מציין את עוצמת המלחמה. העוצמה שווה = לוגריתם לאומי המחושב מ-1+ מספר הנופלים במלחמות גדולות בחזקת 0.10

כמו שבהיסטוריה הכללית יש גלים גדולים של אלימות בין-לאומית, כך יש גם מחזורים מקומיים של סכסוכים שבטיים או לאומיים. מחזור כזה גילה זוג החוקרים דיוויס אלס וגורדון לינדסיי (Gordon Lindsay & David Eells). הם זיהו מחזור מלחמות מצמרר אשר חזר ונשנה בארצות אמריקה במהלך כשלוש מאות שנה, מאז 1729, בעת שהתאגדו 13 המדינות הראשונות של מה שמכונה כיום ארה"ב. הם מצאו שמאז ועד לשנת 2001, בכל 17 שנה בממוצע (בניקוי שובלי רעש), חוץ מפעם או פעמיים, ארצות הברית היתה מעורבת במלחמה כלשהי.⁸⁹ חשוב לציין כי מחקרם פורסם עוד טרם מתקפת הטרור על בנייני התאומים והפנטגון בשנת 2001 ובטרם פרצו המלחמות שבעקבותיה, מלחמות שתואמות את מודל מחזורי המלחמה (תרשים 20).

20. מחזורי מלחמות באמריקה

אלה החיים בהווה אינם מביטים לעבר גורלם
חורחה לואיס בורחס

20

תחזית עולמית ל־2020 – מלחמה מכוננת בהשתתפות סין

כל מי שעניו בראשו מבין שמערכה גדולה בין ישראל ובין שכנותיה הקרובות והרחוקות קורמת עור וגידים. דומה שמלחמת לבנון השנייה המחישה זאת היטב לספקנים שבינינו. למרות זאת, שאלות מהותיות עדיין מרחפות באוויר, כגון מתי תיפתח המלחמה ומה יהיה אופייה.

אם יש אמת בהיסטוריה של המלחמות כמו שראינו בפרק הקודם, אזי אין מנוס מלקבוע כי קיימת סבירות גבוהה שמדינת ישראל נעה לעבר מלחמה גדולה שתהיה חלק ממערכה גלובלית רחבה שעשויה להביא להכרעה זמנית של הסכסוך בינה ובין שכנותיה. אני מדגיש את המילה "זמנית" משום שההיסטוריה מוכיחה שמחזורי המלחמות מעולם לא פסקו ולכן אין כל סיבה להאמין שדווקא עכשיו ייפסקו. זוהי אמנם אמת כואבת אך אין לנו אלא להביט בה באופן מפוכח ולנסות ללמוד ממנה כדי להיערך לעתיד.

מחזורים מקומיים

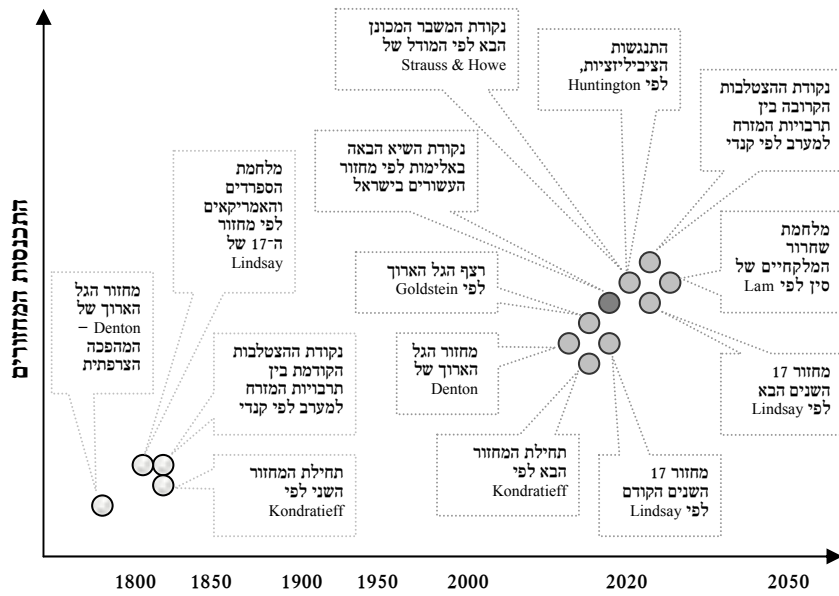
נוכח מה שראינו על מחזורי מלחמות, ברור שגם במדינת ישראל מתקיים מחזור מצמרר של מלחמות גדולות וקטנות. מחזוריות זו מלמדת על התפרצות גל אלימות משמעותי מדי 10–12 שנים (תרשים 21). רבים לא מייחסים לעובדה זו חשיבות כלשהי, ובצדק מסוים, אך כאשר היא מתמזגת עם מחזורים ודפוסים אחרים גלובליים יותר, כבר אי-אפשר להתעלם ממנה.

21. שיאים במחזוריים של כעשר שנים בסכסוך הישראלי-ערבי

מחזוריים גלובליים ומקומיים מתכנסים

כאשר מנסים לאחד בין כל המודלים שהוזכרו לעיל, המתארים מחזוריים של אירועים מכווננים במחזורי המלחמות העולמיות, עם המחזור המקומי של מדינת ישראל – התוצאה מפתיעה. רוב המחזוריים מתכנסים לקראת תחילת העשור השלישי של המאה ה-21. אף על פי שהדבר נשמע במידה רבה עניין מיסטי, לא נוכל להתעלם מכך, אם חפצי חיים אנחנו (תרשים 22). הגרף הבא המרכז את כל מחזורי המלחמות מהמודלים השונים מאיר לנו דבר-מה שלאדם רציונלי קשה אולי לקבל, אבל אל לנו לדחותו בלא כלום ולו רק שמא יש בו אמת.

22. התכנסות המודלים של מחזורי המלחמות לקראת המשבר הבא

אם אכן הגרף מאיר משהו נעלם וגדול מאיתנו, אזי עלינו לצפות לאירוע עולמי מכוון שיתרחש שוב בשנים 2018–2020, עם סטייה אפשרית של שנתיים לכל כיוון. מבחינתה של ישראל, נראה שעוד דבר-מה מכוון ומקומי משתלב לתוך שיאם של התהליכים הגלובליים שהגרף מצביע עליהם. אשר על כן, השאלות שצריכות להעסיק כל בר דעת ובעיקר את מקבלי ההחלטות הן: איזה גורם יהיה זה שיניע את התהליכים לקראת אירוע מכוון כזה? והאם אפשר לזהותו מראש ואולי אף להקחות את השפעתו על המלחמה שיביא?

אופי המשבר המכוון הבא

ראינו שמפתחי המודלים השונים מצאו קשרים עם סיבות שונות שמניעות את המשברים שבמחזורים. יש שהעדיפו להתמקד בסיבות הכלכליות, ויש שהעדיפו להתמקד בסיבות התרבותיות. לא לנו לפסוק כאן מי צודק יותר, שכן עדיין איננו מבינים את המנגנונים הללו לעומקם. מה שכן נוכל לקבוע, למיטב הבנתי, הוא שהמודל של שטראוס והאווי מספק כלי פורה שמאפשר לנסות ולזהות את הגורם אשר יניע ככל הנראה את המשבר העולמי הגדול הבא. מודל זה גם יכול לשפוך אור על אופיו של המשבר הבא שמדינת ישראל צפויה כנראה להיות מעורבת בו.

שטראוס והאווי⁹⁰ פרסמו שני ספרים נוספים העוסקים באופיו ובמהותו של המשבר הגדול שסוגר את המחזור השביעי שזיהו.⁹¹ לפי המודל שלהם, 20 השנים האחרונות של כל מחזור הנמשך כ-80 שנה, מתאפיינות במשבר אשר מערער את הסדר החברתי ואת החזון הלאומי הקודם. זהו בדרך כלל משבר בסדר גודל כזה שבכוחו להניע את דור המנהיגים הבא לנסח חזון חברתי, כלכלי, לאומי וגלובלי חדש שבעזרתו נוכל לפתור את המשבר וליצור שוב איזונים במערכת. לדעת שטראוס והאווי המשבר המכוון אינו בהכרח משבר צבאי,

20 השנים האחרונות של כל מחזור, הנמשך כ-80 שנה לערך, מתאפיינות במשבר אשר מערער את הסדר החברתי ואת החזון הלאומי הקודם

אך עם זאת, הם זיהו שבכל המחזורים שהתרחשו עד כה, המשברים היו מלווים גם באירועים ביטחוניים גדולים.

שתי אסכולות

מאז תחילת שנות התשעים היו קיימות שתי אסכולות עיקריות בחקר העתיד העוסקות בשאלה מה יהיה אופיו של המשבר המכוון הבא. האסכולה שהיתה ועודה דומיננטית מאוד בתהליכי קבלת ההחלטות במערכות מודיעין רבות ובממשלים שונים ברחבי תבל, טענה כי המשבר העולמי הגדול הבא יחל

המשבר העולמי הגדול
הבא יחל עקב מתקפה
טרוריסטית חמורה על
אחד המוסדות, אחד
הארגונים או הבניינים
החשובים ביותר
בעולם

במתקפה טרוריסטית חמורה על אחד הארגונים, המוסדות או הבניינים החשובים ביותר בעולם (ממש במילים אלה⁹²). למתקפה הזאת תהא תוצאה כה חמורה עד שתניע את אומות העולם להתארגן מחדש כדי להתחיל ולנסח חזון פוליטי, חברתי וכלכלי מסוג שונה, וכדי שלא לתת לאנשים כמו בן-לאדן להכתיב לנו את סדר היום. המתקפה תהיה רק תחילתה של

תקופה שיכולה להימשך כ-20 שנה, ובה תהיה החברה האנושית נתונה במאבק על אופיו של החזון או על מעמד אומה זו או אחרת בסדר החדש.

לצערנו הגדול, הכדור כבר החל להתגלגל, והמערכה העולמית שנועדה לכונן סדר חדש שילווה את המין האנושי במאה ה-21 החלה בשנת 2001 בשתי התרחשויות שאינן קשורות לכאורה – המתקפה על בנייני התאומים והצטרפותה של סין להסכם הסחר העולמי. בהמשך יתברר כי הן דווקא קשורות זו לזו בטבורן. באופוריה של שנות התשעים אחר נפילת חומת ברלין, כבר זיהו עתידנים כמו שטראוס והאווי את הקשר הזה וחקרו אותו.

אם כן, המתקפה על בנייני התאומים והפנטגון ולאחריה עוד מתקפות רבות ברחבי תבל – בספרד, באנגליה, ברוסיה ועוד – אינן אלא תחילתה של תקופה שיכולה להימשך בין 20 ל-30 שנה, ושבה יהיו המתקפות חמורות יותר ויישנו שוב ושוב ביתר שאת. יש הסוברים שאין זה מן הנמנע שיתבצעו גם מתקפות כימיות וגרעיניות.

לא יהיה די במתקפות
טרור כדי למוטט את
המערכת הדומיננטית
העולמית שנבנתה
בעמל רב ובידי
שותפים רבים

מבחינה מערכתית תכליתן של מתקפות הטרור תהיה בעיקר לגרום לכיזור המערכת הדומיננטית העולמית שבנות הברית יצרו אחר מלחמת העולם השנייה. בעיני רבים היתה ארה"ב, זמן רב ללא הצדקה, דומיננטית מדי בהכתיבה את הסדר העולמי במערכת זו, ולכן הגיעה השעה לשנות את היחסים בה. אלא שלעניות דעתי, לא יהיה די במתקפות טרור כדי למוטט את המערכת הזו, שנבנתה בעמל רב. כדי שתעבור לסדר גבוה יותר היא חייבת להיות מאתגרת על ידי תת-מערכות שהשתתפו בהקמתה, קרי מעצמות-על אחרות ושותפים אסטרטגיים גדולים כמו לדוגמה חברי ברית נאט"ו.⁹³

אתגר כזה יכולה להעמיד רק מעצמה חדשה או מעצמה ישנה שתמצה להשמיע את קולה בפתרון הבעיות שיצר הסדר הישן. סביר מאוד להניח כי רוסיה עדיין לא ויתרה על מעמדה בסדר הישן והיא תעשה כל שביכולתה כדי לחזור להיות דומיננטית בסדר חדש כלשהו שיקרום עור וגידים. ייתכן כי זו הסיבה שהיא

תומכת בהתגרענות של איראן, ואולי גם של מדינות שעדיין לא התפרסם בעת כתיבת הדברים הללו כי הן בתהליכי חימוש גרעיני, ולכך שמדינות אירופה לא מתרגשות מהתגרענותה של אירן. מלבד סוריה שבינתיים הוכחו ניסיונותיה לבנות כור גרעיני, יש האומרים⁹⁴ כי עוד כשש מדינות עושות זאת בהיחבא – מהן אף באזור המזרח התיכון. יש אשר מכנים את ציר הכוח הכולל את רוסיה, את גרמניה ואת צרפת במונח "The Triumvirate". אין ספק שמשולש כוחות זה כבר גרם להתערערותה של מעצמת העל היחידה שנשארה להוביל את הסדר הישן בשנות ה-90. הם היו הכוח העיקרי שהתנגד ליציאתו של ג'ורג' בוש למלחמה בעיראק ואולי גם הכוח שימנע מארצות הברית לנצח את המלחמה הזו.

ואולם, יש הסבורים⁹⁵ שגם ציר זה אינו מסוגל לערער לחלוטין את הסדר הישן, מה גם שאינו יכול להציע אלטרנטיבה אמיתית. זהו ציר שבסך הכול מבקש לשמר את הסדר הישן עם כמה תיקונים קלים, אך המודלים מראים שזה לא מה שקורה במחזור הגל הארוך. הסדר החדש הוא טוטלי ומסוגל להעניק חזון אלטרנטיבי שיהיה בכוחו להניע את הטיפול באתגרים, בעוללות ובסדקים שנפערו בחברה האנושית במשך תקופה ארוכה. לכן קשה להניח

הסדר החדש הוא טוטלי ומסוגל להעניק חזון אלטרנטיבי שיהיה בכוחו להתחיל לטפל באתגרים, בעוללות ובסדקים שנוצרו בחברה במהלך תקופה ארוכה

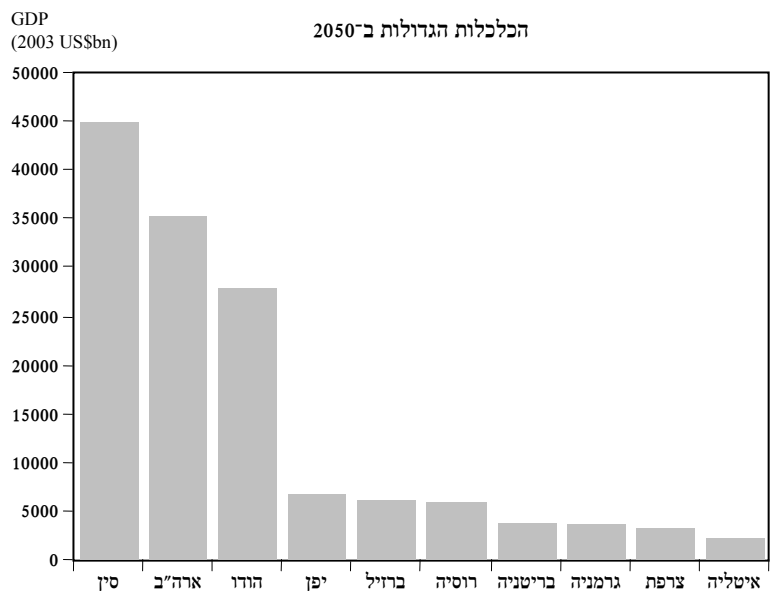
שציר המדינות רוסיה-גרמניה-צרפת יהא הכוח שיוביל את השינויים הללו. חשוב לציין כאן כי מעצמה יכולה להמציא את עצמה מחדש. אין זה אומר בהכרח שהיא חייבת להיעלם בסוף המחזור מהמפה הפוליטית הבין-לאומית, כמו שרבים היו רוצים להאמין.⁹⁶ יש מעצמות, כמו האימפריה הרומית, שהצליחו לעשות זאת 13 פעמים עד שהשרביט עבר לאומה אחרת. ארה"ב, מבחינה זו, היא עדיין מעצמה צעירה מאוד. לטענת כמה חוקרים היא היתה בבחינת מעצמה רק 3 מחזורים בלבד עד כה.⁹⁷

מה שנשאר בעיני רבים הכוח שיכול להיות איום של ממש על הסדר הישן הוא כמובן לא אחר מהכוח הסיני. על כך נכתב רבות. אלא שבדרך כלל מדינה אחת אינה יכולה להוביל מהלך היסטורי בסדר גודל כזה. אשר על כן קיים סיכוי רב יותר שכוח משותף של מעצמות כלכליות חדשות יקבל עליו את התפקיד הכבד הזה. מדינות אלה נקראות מדינות הבריקס (BRICs).

ראשי התיבות BRIC המציינים את המדינות ברזיל, רוסיה, הודו וסין (Brazil, Russia, India, and China) אינם חדשים ומוזכרים מדי פעם בתחזיות כלכליות ואחרות. מחקר אחד⁹⁸ ממעט המחקרים שמטרתם היתה להבין את מכלול הכוח של המדינות האלה והשלכותיו נעשה בעזרת מתודולוגיה מהימנה מבית היוצר

של חברת הייעוץ הפיננסי הידועה גולדמן-זקס (Goldman-Sachs, www.gs.com). המחקר שופך אור על מגמות ברורות של חברת ארבע המדינות כדי להיות בין מעצמות העל העתידיות אשר יהיה בכוחן לאתגר את הסדר הישן. לא מדובר בהכרח בניצחונן אלא בהצבת אתגר רציני לאחרות.

עורכי התחזית בגולדמן-זקס השתמשו בשיטה שונה משיטות מחקרים קודמים כדי לחשב את מגמות הבריקס. עד כה נבחנו המגמות על ידי אקסטרפולציה של קצב הצמיחה הנוכחי של כל אחת מהמדינות בנפרד. החוקרים בגולדמן-זקס, לעומת זאת, השתמשו לראשונה בשלושה משתנים והציבו אותם במודל מעניין של רמת ההוצאה כדי לזהות מכלול גדול יותר של מגמות והצטלבותן. המשתנים שברקו היו: שינויים דמוגרפיים, צבירת הון וצמצום החוזרים עם הפיתוח המואץ. הם הציבו את תוצאות המשתנים במודל ייחודי של השפעת שער החליפין על כוח ההוצאה שיש לכלכלות אלה. התוצאה נתנה תמונה אינטגרטיבית יותר של הצמיחה הצפויה במדינות, אשר סביר כי יהיו לה השפעות חובקות עולם. להלן טבלה מעניינת ממחקר זה (טבלה 24). צריך לשים לב היטב לטור שמתאר את המתרחש בסין. סין היא המדינה שהצמיחה שלה צונחת פלאים בעתיד ביחס למדינות הבריקס. למעשה היא מגיעה לצמיחה של כ-4% ב-2025, כמחצית מצמיחתה כיום. לדעת רבים זה יהיה המניע שלה לפתוח במלחמות רבות מתחילת 2020.

23. עשר הכלכלות הגדולות הצפויות לקראת אמצע המאה ה-21 לפי מחקר של חברת גולדמן-זקס

שנים	רוסיה	הודו	סין	ברזיל
2005–2000	5.9	5.3	8.0	2.7
2010–2005	4.8	6.1	7.2	4.2
2015–2010	3.8	5.9	5.9	4.1
2020–2015	3.4	5.7	5.0	3.8
2025–2020	3.4	5.7	4.6	3.7
2030–2025	3.5	5.9	4.1	3.8
2035–2030	3.1	6.1	3.9	3.9
2040–2035	2.6	6.0	3.9	3.8
2045–2040	2.2	5.6	3.5	3.6
2050–2045	1.9	5.2	2.9	3.4

24. הצמיחה במדינות ה-BRICs: ממוצעי חומש לפי חוקרי Goldman-Sachs

החוקרים בגולדמן-זקס עסקו בכמה סוגיות רלוונטיות מאוד לעתיד. השאלה הראשונה ששאלו היתה: מה יהיה על שבע המדינות המתועשות (G7) ועל כוחן הכלכלי והפוליטי? לדעתם, כוחן כבר החל לדעוך באמצע העשור הראשון של שנות המאה ה-21 (תרשים 23).

עוד עולה מהנתונים כי כלכלת סין תעבור את זו של ארה"ב ותיחשב הכלכלה הגדולה ביותר, לקראת העשור הרביעי של המאה ה-21. נתון מעניין הוא שעל אף הערכה זו, הם מזהים שצמצום גודלה של הכלכלה האמריקנית יהיה מזערי, כלומר היא עדיין תהיה הכלכלה העשירה ביותר, שמצבה טוב יותר משאר הכלכלות של המדינות המפותחות, בעיקר בגלל רמת הריבוי הטבעי היציבה שלה.

הנתון המפתיע של התחזית הזו מתייחס דווקא לכלכלה הרוסית. לפי נתוני המחקר, בייחוד נתוני ההכנסה לנפש, רק רוסיה מכל מדינות ה"בריקס" תגיע

לרמות ההכנסה של המדינות המפותחות. המשמעות של ההיסק הזה היא שלראשונה בהיסטוריה של המין האנושי, רוב הכלכלות הגדולות בעולם לא יהיו בהכרח גם העשירות ביותר. קשה להבין עתה מה יהיו השפעותיה של עובדה זו. אין לנו מודלים, בנקודת הזמן הזאת, שבעזרתם נוכל להעריך את האפקט

לראשונה בהיסטוריה של המין האנושי, רוב הכלכלות הגדולות בעולם לא יהיו בהכרח גם העשירות ביותר

הגיאופוליטי שיהיה למדינות לא עשירות שהן גם מעצמות כלכליות, על מדינות רבות. סביר להניח כי שם בנככי התופעה הזאת יתנהל המאבק הגדול בין הסדר הישן לסדר החדש. מי שיצא מנצח יצטרך מינייה וביה לנסח חזון כלכלי, חברתי וגיאופוליטי חדש בשביל כולם.

כולם עובדים כדי
ליצור את השותפויות
האסטרטגיות לקראת
העימות הבלתי נמנע

אין ספק שארה"ב תצטרך להתעמת בעימות ישיר עם המובילה במדינות ה-BRICs. אלא שברור שארה"ב לא תצליח לנסח חזון חדש לברה. אם תפעל בחוכמה, ותשכיל לרתום את חמש המעצמות האחרות להיות לצדה, אולי תצליח בכך. זה

המאבק האמיתי המתנהל באמצע העשור הראשון של המאה ה-21. כולם פועלים כדי ליצור את השותפויות האסטרטגיות לקראת העימות הבלתי נמנע.

כיום, בתחילת המאה, ברור שיש לסינים יתרון מובהק, והרוסים והברזילאים נוטים לשותפות איתם. אבל אין לדעת כיצד ימשיכו הדברים להתפתח. בכל מקרה הכוחות שיובילו את המשבר המכונן הבא מכלכלים את צעדיהם לקראתו. לפי המודלים הוא יגיע לשיאו כנראה בתחילת העשור השלישי של המאה ה-21, בשנים 2020–2025.

חוקרים רבים⁹⁹ ואני בהם מאמינים, לאור ניתוחים שונים,¹⁰⁰ שהמלחמה או סדרת ההתנגשויות ההן בעתיד יסתיימו בניצחונה של ארה"ב ושותפותיה. אלא

המלחמה או סדרת
ההתנגשויות ההן
בעתיד יסתיימו
בניצחונה של ארה"ב
ושותפותיה במחיר
דם רב

שסביר שדם רב יישפך בדרך לניצחון הזה. ספרים רבים נכתבו על מלחמות סין העתידיות וראוי לציון במיוחד הספר של פיטר נבארו (Peter Navarro)¹⁰¹ *The Coming China Wars*. נכון לזמן כתיבת דברים אלה, זהו הספר האחרון שהתפרסם בנושא, והוא מסכם בבהירות כתשע מלחמות שונות שסין תצטרך לנהל בעתיד

כדי לשרוד. מהן מלחמות פנימיות, כמו המאבק בעיור משחית והמאבק במגפת האיידס האיומה, שמתפשטת במהירות אדירה בגלל התעלמות פושעת של השלטונות האחראים לבריאות הציבור, ומהן מלחמות חיצוניות עם מדינות הגובלות איתה ועם מדינות המפריעות להמשך התפתחותה הכלכלית המואצת. לפי כל אמת מידה לא תצליח סין להתמודד עם כל המלחמות הללו, ומשטרה הנוכחי יתרוסק לרסיסים. עם זאת, בדרך להתרסקותו, שתיארך שנים רבות, הוא יעשה שמות במקומות רבים – מבחינה כלכלית וצבאית, וייחשב ליבת הרוע של המאה ה-21. רק כאשר יתעורר העולם ויכיר במלוא חומרתו של האיום הזה, יתחיל לארגן מחדש את השותפים האסטרטגים להורדת המשטר הזה מעל הבמה ההיסטורית או לפחות להצר את צעדיו ולמזער את הנזק הכלכלי, הסביבתי והפוליטי שהוא זורע בכול. השותפים הללו יכולים להיות אפילו מדינות הנחשבות היום עוינות. לעורמת התבונה יש חוש הומור היסטורי מתעתע. מתעתע עד כדי כך שלא רחוק היום שבו יתפלאו הכול כיצד זה בזבוז העולם שנים כה יקרות בעיסוק באיום משמעותי הרבה פחות, שכונה בתחילת המאה ה-21 הפונרמנטליזם האסלאמי.

אם כן, בעשור השלישי של המאה ה-21 אנו עלולים להכות על חטא כשנביט לאחור על העשור הראשון. הכלכלה הגלובלית, שנמצאת כיום בבועה כלכלית שסין במרכזה – תמוטט כאשר יתמוטט הסדר הישן. העוולות שיעשו מדינות הבריקס בדרך לצבירת כוחן יכו בפניהן. על כל דולר שאנו חוסכים היום בגלל מה שמכונה "המחיר הסיני" – אשר בדרך כלל זול יותר ב-30% ממחיר העלות האמיתית של המוצר, כולנו נשלם בדמים רבים – תרתי משמע.

העוולות שמדינות הבריקס יוצרות בדרך לצבור כוח יכו בפניהן

עם תום המשבר, יקומו המנהיגים החדשים, אלה שנולדו בשני העשורים הראשונים של המאה ה-21 (דור האלפונים), וינסחו חזון חדש. מדינת ישראל תהיה בהכרח מעורבת בתהליך. היא גם תהיה מעורבת במשבר הגדול שעובר העולם, ויש הטוענים שתהיה בחזיתו בשל מיקומה הגיאוגרפי ובשל מאבק הדמים שהיא כבר נתונה בו. על תרומתה לניסוח החזון החדש שיהיה לוקלי וגלובלי, ארחיב בפרקים 62–64 בהמשך הספר.

"הקטיביסטים"

ראינו עד כאן את רעיונותיה של האסכולה הרומינגטית בחקר העתיד. כפי שציינו, קיימת גם אסכולה אחרת, ולה נייחד כאן את הדיבור. לפי אסכולה זו, שאף אני נמנה עמה, לא ייפתח המשבר הגדול הבא במתקפה טרוריסטית כמוכן המקובל, אלא במתקפה של "הקטיביסטים"¹⁰² (hacktivists) – מונח המורכב מ"האקרים" ומ"אקטיביסטים" בעלי סדר יום פוליטי וכלכלי סדור – אשר תיתן מכה אנושה לתשתיות הטכנולוגיות של התרבות המודרנית של תחילת המאה ה-21. רק לאחר מכה כזו יתעשת המין האנושי ויתחיל לנסח חזון חדש ובעל מעוף כדי לעזור לעצמו לצאת מהמשבר שיתפתח.¹⁰³ יש המכנים תנועה זו של הקטיביסטים "תנועת אי הציות האזרחי" – Civil disobedience. לא מן הנמנע שגם במדינת ישראל נראה מרי אזרחי, שיכול ללבוש צורה של מרי נגד ממשל כושל או מושחת או התמרדות נגד מהלך מדיני זה או אחר. פעילות כזו יכולה להיות שיתוק מערכת רמזורים ויכולה להיות גם שיתוק שיטת ממשל.

מתקפה של הקטיביסטים אשר תיתן מכה אנושה לתשתיות הטכנולוגיות של התרבות המודרנית

אם כן, לדעת האסכולה השנייה, טרור קונבנציונלי עומד להיות לחם חוקנו עוד עשרות שנים, והוא אף יחמיר. אחת הסיבות העיקריות לכך היא הסברה שהמין האנושי סיים אמנם את השלב שבו נשפכו נחלי דם במאבקים בין גושים

טרור קונבנציונלי הולך להיות לחם חוקנו עשרות שנים – טרור שילך ויתגבר ויחמיר

ובין מדינות, אולם כיוון שטבעו לא השתנה, נראה שהאלימות לא תיעלם מן העולם אלא תבוא לידי ביטוי במעשי טרור או במה שמכונה כיום מלחמות בעצימות נמוכה. הטרור יהיה כלי הלחימה של קבוצות ללא לאום או מדינה וכן של מדינות שלא

יוכלו להשתמש בכוחן בגלל אילוצים מגבילים. אילוצים אלה מכונים "מגבלות הכוח", והם אלה שהביאו את האסכולה השנייה למסקנה שמלחמות קונבנציונליות או טרור לא יהיו אלה שיגרמו למשבר הבא.

לכן טוענת האסכולה השנייה כי המשבר הגדול הבא אשר יהיה בכוחו להניע את אמות הספים של רוב אומות העולם לא יהיה טרור מהסוג של התרסקות המטוסים אל תוך בניין התאומים. סביר להניח שהחזון הבא ישתמש בטכנולוגיות

החזון צריך להיות מונע מדימויים היונקים מהבנה עמוקה של מאפייני החירות בצד מאפייני הסכנות שטכנולוגיות מתקדמות מאוד מציגות בפני המין האנושי

ובדימויים מתרבות המאה ה-21 וינבע מהבנה עמוקה של מאפייני החירות בצד מאפייני הסכנות הגלומות באותן טכנולוגיות מתקדמות. לפיכך תתבצע המתקפה הזו באמצעי הטכנולוגיות הללו ותשתמש במלוא עוצמתן כדי להמחיש לכולנו את יתרונותיהן וחסרונותיהן. זהו המשבר שיתחיל את הפרק הבא בהיסטוריה של המין האנושי.

להלן שתי דוגמאות לתסריטים שיכולים להיות הקטליזטורים

למשבר הממתין לנו מעבר לפינה. דמיינו לכם את המשבר העולמי שיתפתח ממתקפת האקרים שיצליחו בעזרת תחכום טכנולוגי לסחוט את הבנק האמריקני המרכזי (Federal Reserve) כדי להעלות או להוריד את אחוזי הריבית. או גרוע יותר, דמיינו את התמוטטותו של הדולר לאחר שווירוס מחשבים מזן חדש יצליח לשטות במערכות המסחר הבין-בנקאיות. אין ספק שהתוצאה של מתקפות מסוג זה חמורה יותר ממתקפת המטוסים של אחד-עשר בספטמבר כיוון שזו מתקפה על תשתיות שהשלכותיה יהדהדו בכל בית ובכל עסק ברחבי תבל. זוהי מתקפה בעלת פוטנציאל להפיל אומות ולא רק בניינים.

האושר הוא המנוע לקדמה. כל קדמה מתחילה
במורת רוח

אנונימי

21

המלצות לעתיד: להתכונן למלחמת הכרעה במזרח התיכון

בין שרק אחת האסכולות תצדק ובין ששתיהן יחד יצדקו, ברור על פי המודלים השונים שהחברה האנושית נעה לקראת המשבר המכונן של המאה ה-21. היטיבה לתאר זאת לאחרונה תרז דלפש (Therese Delpeche), המנהלת לעניינים אסטרטגיים בכוח המשימה הצרפתי לאנרגיה אטומית וחוקרת במרכז הצרפתי ללימודים בין-לאומיים בפריז. בספר עטור הפרסים *Savage Century*¹⁰⁴ (המאה הברוטלית/הפראית) היא מזכירה לנו כיצד המין האנושי המתורבת יכול להיכשל במשימתו למנוע את מעשי הברבריות בעתיד, בדיוק כשם שנכשל במאה הקודמת ולמעשה לכל אורך ההיסטוריה. סביר להניח שהמשבר העולמי הזה לא יפסח על מדינת ישראל. אנחנו חלק חשוב מהמערכת אשר עלול בקלות בלתי נסבלת, לדעת רבים בעולם, לגרות את המשבר העולמי ואף להקדים את זמנו. בהתחשב בדברים הללו, על מדינת ישראל להביא בחשבון את כל מה שראינו עד כה ולנסח לעצמה כמה כיווני חשיבה ופעולה עתידיים, המובאים כאן לקורא כחומר למחשבה:

- חגיגות שנות ה-80 לקיומה של מדינת ישראל יעמדו בסימן שונה מאוד מזה שהכירה מאז היווסדה. הם יהיו לאחר שהמדינה תחווה חוויות של אובדן וגם של לידה מחודשת.

- נוכחנו שמדינת ישראל נעה לכיוון מלחמה שתתרחש בעשור השלישי למאה ה-21 ותהיה חלק ממשבר עולמי מקיף. אין זה אומר שעד אז לא יהיו עוד סיבובי אלימות מקומיים, ולנוכח המחזוריות הישראלית אף סביר להניח שיהיו. ובכל זאת, אסור שמדינת ישראל תתמקד אך ורק באלימות המקומית. אל לה לנהל את המאבקים המקומיים מנקודת מבט של מלחמות העבר, אלא מתוך הקשר של המלחמה העתידית בעלת ההיבטים הגלובליים. גם אל לה לצפות להכריע את אויביה במסגרת המאבקים המקומיים. ההזדמנות לכך תהיה במסגרת ההתנגשות הגלובלית.
- למערכה העתידית יהיו השפעות מרחיקות לכת על כל המאה ה-21. לכן על ישראל להתכונן אליה כאל מלחמת הכרעה. היא תהיה מלחמת הכרעה כמו שהיתה מלחמת השחרור, ואחריה תבוא תקופה ארוכה יחסית של בנייה ועשייה.
- חשוב שזו אכן תהיה מלחמת הכרעה, ולצדדים חייב להיות ברור מי המנצח בה. שאם לא כן, תביא מלחמה זו לעוד מלחמה מיותרת בעקבותיה בזמן שכל העולם כבר יהיה אחרי עידן המלחמה וישקוד על בניין הסדר החדש.
- קיימת טענה שבשלב זה עדיף שלא לוותר בתחום הפוליטי והטריטוריאלי, כדי לשמור על רוב היתרונות האסטרטגיים שיש למדינת ישראל כיום. אסור לזלזל בגישה זו, אך לעניות דעתי, אפשר למתן את מחיר המלחמה המכוננת אם עורכים נסיגות נבונות בשלב מקדים זה כדי שיהיה אפשר למקסם את המשאבים ולמקד את הכוח בעת הצורך. החברה הישראלית תצטרך לרכז כוחות פיזיים ונפשיים לקראת מלחמת הכרעה מכוננת נוספת בעלת היבטים גלובליים.
- על הציבור בישראל לדון בחזונו החדש לאחר מלחמת הכרעה או המלחמה המכוננת. אף על פי שקשה לעשות זאת בשלב מוקדם זה, לא מן הנמנע שהדור הנוכחי יכול גם הוא לתרום מתבונתו ליסודות הדיון העתידי הזה. אם אי-אפשר לעשות זאת בפומבי, אזי יש להירתם למשימה בפורומים סגורים, הרחוקים מעיני הציבור. הצעה מפורטת לדיון מעין זה – בפרקים 56–58.
- בהקשר הישראלי, חשוב להדגיש כי לא די לראות ב"שלום" מטרה. צריך לזכור שהוא רק אמצעי לסדר אחר.
- החזון החדש יצטרך לינוק מכל מקור שאפשר לדלות ממנו רעיונות ותבונה כיוון שעליו להיות אותנטי ל-80 שנה נוספות. אל לנו לזלזל בשום

מקור – לא במקורות היסטוריים ומסורתיים ולא במקורות מודרניים, ציוניים-חלוציים ואף מקורות יוצאי דופן. מדינת ישראל ותושביה יצטרכו קורטוב מכל דבר כדי לעצב חזון לוקלי חדש שיאזן את המערכת המקומית לשנים רבות ככל האפשר ובר-בזמן שיהיה חלק מסדר עולמי כולל חדש.

■ יש להביא בחשבון שמדינת ישראל עלולה גם להפסיד במלחמה ההיא. איש אינו מבטיח שמדינת ישראל תנצח. מבחינות מסוימות הכוחות שיילחמו בישראל באים מכוח הסדר החדש ולכן יש להם יתרון והם עלולים לגבור על תוצר מובהק של הסדר הישן, קרי מדינת היהודים. לכן טוב תעשה מדינת ישראל אם תתכונן גם להפסד. לעתים הפסד בקרב הופך לניצחון דיפלומטי ולניצחון של הרוח. יש לזכור שהפסד אינו אובדן טוטלי. הוא מנגנון להתייעלות ולהגדרה מחודשת. בשביל זה צריך מנהיגות אידיאליסטית ולא אופורטוניסטית. אך אל חשש, מנהיגות זו נולדת בימים אלה.

■ ככל הפסד בהווה יש ניצחון עתידי, ובכל ניצחון בהווה יש הפסד עתידי.
■ כדי שהפסד כזה בכל זאת לא יתרחש, על מדינת ישראל לאזור כוח ולחפש שותפים גם בקרב המדינות המשתייכות לסדר החדש המתהווה. אסור למדינת ישראל להסתמך אך ורק על שותפות עם מובילי הסדר הישן בלבד. זו יכולה להיות טעות פטאלית אסטרטגית.

■ אני מאמין שלמדינת ישראל יש מה להציע לכוחות שיעצבו את הסדר החדש ועליה לנסח את חזונה בבהירות ולשווק להם אותו. אסור למדינת ישראל לבודד עצמה בטענות הישנות, אלא ליצור טענות חדשות שיקרבו אותה לכוחות אחרים ושונים. טענות חדשות ומעודכנות בדבר זכות קיומה צריכות להיות מנוסחות בהתאם לערכי הסדר החדש.

■ אף על פי שאני מאמין בניצחון מחודש של הכוחות שיעצבו את הסדר הישן, אין ספק שהם יצטרכו לנסח סדר שונה חדש ולהמציא את עצמן מחדש. אסור למדינת ישראל לדבוק בנרטיבים מוכרים. היא צריכה להתחיל לחפש נרטיבים אלטרנטיביים.

■ מאחר שאין לדעת בשלב זה מה יהיה הנרטיב של הסדר החדש, אסור לסגור את הדלתות לטוענים לכתר של הסדר החדש. יש להתחיל אפוא בדחיפות ללמוד את האפשרויות ולהשתתף בדיון הגלובלי. חייבים להישאר רלוונטיים בדיון זה כדי להשתייך לכל סדר חדש שיוולד.

■ ראינו שמדינת ישראל מתחילה לסגור את המחזור הראשון לקיומה. כמדינה חדשה לעם עתיק יומין, יש לה יתרונות גדולים שעדיין לא יצאו מהכוח לפועל. הם רדומים בנבכי הזמן ובתת-המודע של העם בישראל ובתפוצה. המשבר המכונן הבא יעיר את הפוטנציאל הזה מתרדמת שמונים השנים של המחזור הראשון לקיומה. אסור לזלזל בנוער החדש ולחשוב שהוא לא יצליח למלא את תפקידו ההיסטורי. אין שום סיבה שלא יצליח. היתרונות של הנוער עולים על יתרונות הדור שהקים את המדינה. נוער זה יהיה משוחרר ממועקת השואה שהיתה לדור המייסדים הראשון ויהיה בן חורין. דור זה ייקרא "דור המייסדים השני".